

רשימת רבנים מפורסמים בקובל

- רשימה ראשונה (צבי רז- ינואר 2016)

שם משפחתו של הרב	שם פרטי	מקורות	הערות
(-)	חיים בן משה משולם	(4)	פעל בסביבות שנת 1687
(-)	יחיאל	(4)	אב"ד דק"ק קובלה בשנים הראשונות
(-)	ישעיה	(4)	מקרקוב. אב"ד בשנים הראשונות
(-)	ישעיהו בן נתן-נטע	(4)	פעל בסביבות שנת 1697
(-)	ישראל בן שמואל	(4)	פעל בסביבות שנת 1666
(-)	יעקב אריה (מניסכז) בן מרדכי מסטביחוב	(3)- שושלת ניסכז'	כיהן גם בקובל. נפטר ב- תרס"ח (1907)
(-)	מרדכי בן דב בער מטולצ'ין	(3)- שושלת ניסכז'. (4)	המוהר"מ. הזקן מניסכז'. נולד ב-תק"ח. נפטר ב- תק"ס (1748-1800)
אורברך	מאיר בן יצחק (איציק)	(3)- אורברך	תקע"ה- תרל"ח (1815-1878) נפטר בירושלים.
אורלנסקי	יצחק	(3)- ניצברג- "דברי אליעזר".	ר"מ בשיבת "בית יוסף"
אשכנזי	נפתלי הרץ	(4)	פעל בסביבות שנת 1700
ברוט	משה	(4)	חתן ר' אפרים קירשנר. בימי הפולנים
בריק	יוסף	(4), (6)	רב העיר מטעם השלטון הצארי
גולדשמיד Goldshmid /Goldschmidt	משה	(1), (2), (4)	כיהן כרב בקובל. נספה בשואה. כיהן בין שתי מלחמות העולם
גרביצר	שאול	(4)	דיין. הפוסק לפני נחום-משה טברסקי
זקהיים	משה	(4)	"הרב מפינסק"- רב העיר לפני מלחמת העולם הראשונה
טברסקי	נחום משה בן זאב וולף	(1), (3)- YIVO - חסידות רחמסטריווקה. (4), (5)	רב העיר מטעם השלטון הפולני. נספה בשואה
טברסקי	יעקב לייב (אריה)	(3)- ניצברג- "דברי אליעזר". (3)- חסידות רחמסטריווקה.	האדמו"ר מטריסק שעבר להתגורר בקובל. נפטר בשנת 1917
טברסקי	וולווה-זאב בן יעקב לייב	(1), (2), (3)- חסידות טריסק. (4), (5)	"הרבי מטריסק". נספה בשואה
יגודניק	משה	(4)	התפלל ב"ריז'ניצער שטיבל". פעל בתקופת השלטון הפולני
ינקלביץ	יעקב	(4)	פעל בימי השלטון הפולני
לנדא	משה אשר זליג	(3)- YIVO - חסידויות בפולין. (4).	דיין. התפלל בשטיבל הטריסקאי שב"חולות". פעל בימי השלטון הפולני
מובשוביץ	שמואל יעקב הלוי	(3)- ניצברג- "דברי אליעזר"	חתנו של אליעזר ניצברג. נפטר ב-1966 בארה"ב
ניצברג	אליעזר בן דוד יהודה	(3)- ניצברג, "דברי אליעזר".	רב מהזרם הליטאי. התפלל ב"לינת הצדק". (1854-1935)
סגל	יהושע	(4)	פעל בסביבות שנת 1690
פינסקר	משה'לי	(4)	נפטר לפני מלחמת העולם הראשונה
פרלוב	שמואל בן יצחק דוד	(1), (2)	נספה בשואה. מילא מקומו של דודו שמואל מרדכי בקובל.
פרלוב	שמואל מרדכי בן יעקב אריה מניסכז	(1), (2), (3)- שושלת ניסכז'	אדמו"ר. נפטר ב- תר"פ (1920)
צ'רניאק, Cherniak	שכנא	(3)- ניצברג, הספר "דברי אליעזר".	אב"ד מצ'איוב. שימש בבית הדין של קובל
קוסובסקי	חיים	(6)	מוהר"ר (מורנו ורבנו). המאוה"ג (מאור הגולה). נפטר ב- 1893

קירשנר, Kirzhner	אפרים (הדיין)	(1), (2), (3) - ניצברג, הספר "דברי אליעזר". (4), (5)	נספה בשואה. מו"צ דמתא.
קראוזה	יצחק שאול	(3) - חלוצי היישוב ובוניו. (4)	הרב "גרביביצר" רב מקובל וחכם דמתא בימי מלחמת העולם הראשונה
שיק	(-)	(4)	רב ודיין בימי השלטון הפולני
שפירא	יעקב אריה בן מרדכי- בן דב בער מטולצ'ין	(3) - שושלת ניסכ'ז	תר"מ-תקצ"ז (1780-1836)
שפירא-קצנלנבויגן	שמואל, בן יצחק דוד (דודו הרב שמואל מרדכי)	(1), (2), (3) - שושלת ניסכ'ז.	נספה בשואה. האדמור האחרון מחסידות ניסכ'ז. (1896-1942)

מקורות מידע:

1. רבנים מקובל שנספו בשואה

מתוך: http://horabis.blogspot.com/2007/10/blog-post_8620.html

גולדשמיד, Goldshmidt Goldschmidt, משה.

בין שתי מלחמות העולם כיהן כרב בקובל, Kowel, שבווהלין. באפריל 1929 קיבל מממשלת פולין עיטור על פעילותו למען הציבור. נספה בשואה.
מקורות: פנקס הקהילות, ווהלין ופולסיה, עמ' 163;

טברסקי, וולווה-זאב, בן יעקב לייב, "הרבי מטריסק".

משושלת טשרנוביל-טריסק. היה אדמו"ר בקובל, Kowel, שבווהלין. כשכבשו הגרמנים את העיר הם ציוו עליו להתייבב בפני המפקד של העיר. הוא הצליח להסתתר זמן מה. כשגילו אותו הגרמנים הם אסרו אותו, עינו אותו ואחר כך כרתו את ראשו, והציגו אותו בחלון הראווה של הקואופרטיב האוקראיני בעיר. שם הוא היה מונח כמה ימים.
מקורות: אדמו"רים, עמ' 203; אלפסי, עמ' 67; פנקס הקהילות, ווהלין ופולסיה, עמ' 163; פנקס קאוועל, עמ' 84, 110;

טברסקי, נחום משה, בן זאב וולף מרחמיסטרביקה Rachmistrivka, שבאוקראינה.

בשנות השלושים של המאה העשרים היה רבה של קובל, Kowel, שבווהלין. שם נספה.
מקורות: החסידות מדור לדור, א, עמ' 128; פנקס הקהילות, ווהלין ופולסיה, עמ' 163;

פרלוב, שמואל, בן יצחק דוד.

מילא את מקומו של דודו שמואל מרדכי כאדמו"ר בקובל, Kowel, שבווהלין. נספה בתש"ב, 1942.
מקורות: אלפסי, עמ' 96;

פרלין, Perlin, משה מרדכי. "העילוי מפיוטריקוב".

נולד בתר"ם, 1880. אחרי מלחמת העולם הראשונה בא לקמין-קושירסקי, Kamien Koszyrski שבווהלין, ובה כיהן כרב במשך עשרים ואחת שנים. בתו למדה בגימנסיה העברית בקובל, Kowel, שבאותו האזור. הוא לא היה ציוני, אך בביתו היתה קופסה של הקרן הקיימת. לפני מלחמת העולם השנייה הובא לשם מישהו שהחסידיים עשו אותו לרב ורצו שהקהילה תכיר בו. אך רוב אנשי הקהילה המשיכו להכיר ברב פרלין. נפטר בנובמבר 1939, ת"ש, בתקופה שבה שלטו הרוסים בעיר.
מקורות: ספר הזכרון לקהילת קמין-קושירסקי והסביבה, עמ' 566, 567, 829; פנקס הקהילות, ווהלין ופולסיה, עמ' 155;

קירז'נר, Kirzhner, אפרים.

בשנות השלושים של המאה העשרים כיהן כרב בקובל, Kowel, Kovel, שבווהלין. נספה בשואה.
מקורות: פנקס הקהילות, ווהלין ופולסיה, עמ' 163;

שפירא-קצנלנבויגן, שמואל, בן יצחק דוד.

היה האדמו"ר האחרון משושלת ניסכ'ז, Nesvizh, Nyasvizh. גר בקובל, Kowel, שבווהלין, ושם נספה.

מקורות: פנקס הקהילות, ווהלין ופולסיה, עמ 139; נולד בתרנ"ו, 1896. מילא את מקומו של דודו **שמואל מרדכי כאדמו"ר מנסכיז', בקובל, Kowel**, שבווהלין. נספה בעירו בתש"ב, 1942. מקורות: החסידות מדור לדור, א, עמ 199;

2. מתוך: רבנים שנספו בשואה / ד"ר פנינה מייזליש

גולדשמיד, Goldshmid Goldschmidt, משה.

בין שתי מלחמות העולם כיהן כרב **בקובל, Kowel**, שבווהלין. באפריל 1929 קיבל מממשלת פולין עיטור על פעילותו למען הציבור. נספה בשואה. מקורות: פנקס הקהילות, ווהלין ופולסיה, עמ 163;

טברסקי, וולווה-זאב, בן יעקב לייב, "הרבי מטריסק".

משושלת טשרנוביל-טריסק. היה אדמו"ר **בקובל, Kowel**, שבווהלין. כשכבשו הגרמנים את העיר הם ציוו עליו להתייבב בפני המפקד של העיר. הוא הצליח להסתתר זמן מה. כשגילו אותו הגרמנים הם אסרו אותו, עינו אותו ואחר כך כרתו את ראשו, והציגו אותו בחלון הראווה של הקואופרטיב האוקראיני בעיר. שם הוא היה מונח כמה ימים. מקורות: אדמו"רים, עמ 203; אלפסי, עמ 67; פנקס הקהילות, ווהלין ופולסיה, עמ 163; פנקס קאוועל, עמ 84, 110;

טברסקי, נחום משה, בן זאב וולף רחמיסטרביקה Rachmistrivka,, שבאוקראינה.

בשנות השלושים של המאה העשרים היה רבה של **קובל, Kowel**, שבווהלין. שם נספה. מקורות: החסידות מדור לדור, א, עמ 128; פנקס הקהילות, ווהלין ופולסיה, עמ 163;

פרלוב, שמואל, בן יצחק דוד.

מילא את מקומו של דודו שמואל מרדכי כאדמו"ר **בקובל, Kowel**, שבווהלין. נספה בתש"ב, 1942. מקורות: אלפסי, עמ 96;

קירז'נר, Kirzhner, אפרים.

בשנות השלושים של המאה העשרים כיהן כרב **בקובל, Kowel, Kovel**, שבווהלין. נספה בשואה. מקורות: פנקס הקהילות, ווהלין ופולסיה, עמ 163;

שפירא, שמואל, בן יצחק דוד.

היה האדמו"ר האחרון משושלת נסכיז', Nesvizh, Nyasvizh. גר **בקובל, Kowel**, שבווהלין, ושם נספה. מקורות: פנקס הקהילות, ווהלין ופולסיה, עמ 139;

שפירא-קצנלנבויגן, שמואל, בן יצחק דוד.

נולד בתרנ"ו, 1896. מילא את מקומו של דודו שמואל מרדכי כאדמו"ר מנסכיז', **בקובל, Kowel**, שבווהלין. נספה בעירו בתש"ב, 1942. מקורות: החסידות מדור לדור, א, עמ 199;

לשצ'ובר, Leszcower, Laszcower, יוסף.

מ-תרצ"ח, סוף 1937, כיהן כרב במצ'יוב, Maciejów, שבווהלין. נספה בשואה. מקורות: פנקס הקהילות, ווהלין ופולסיה, עמ 137;

צ'רניאק, Cherniak, יוסף, בן שלום שכנא.

מתרצ"ח, סוף 1937, כיהן כרב במצ'יוב, Maciejów, שבווהלין. נספה בשואה. מקורות: פנקס הקהילות, ווהלין ופולסיה, עמ 137; רבני ברית המועצות, 1939-1991,

ספרד, יהודה לייב.

בסוף שנות השלושים של המאה העשרים נבחר לרבה של **מלניצה, Melnica**, שבווהלין, וכמה עיירות סמוכות. הגרמנים מינו אותו כחבר ביודנראט. נספה בסוף אוגוסט 1942. מקורות: פנקס הקהילות, ווהלין ופולסיה, עמ 135; רבני ברית המועצות, 1939-1991;

3. מידע מהויקיפדיה, האנציקלופדיה החופשית

- אליעזר ניצברג

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%90%D7%9C%D7%99%D7%A2%D7%96%D7%A8_%D7%A0%D7%99%D7%A6%D7%91%D7%A8%D7%92

הרב אליעזר ניצברג (1855-20.1.1935) מהזרם הליטאי, נחשב לאחד מגדולי דורו בתורה, בחריפות ובבקיאות. חיבר את הספרים: "דמשק אליעזר", "יד אליעזר", "תורת אליעזר", "דבר אליעזר".

הרב ניצברג נולד בשנת תרט"ו בעיר פרוז'ני שבפלך גרודנו שבליטא לאביו ר' דוד יהודה ואמו רלה. משחר נעוריו ניכרה שקידתו העזה לתורה. נישא ובגיל 26 כבר שימש כאב"ד בעיירה קטנה הולינקה שבפלך סובאלק שם היו לו התנאים להתמסר ללימודיו ולחיבור ספריו.

בהיותו בן 34 סיים הרב את כתיבת ספרו הראשון "דמשק אליעזר" וזכה ל"הסכמה" מפוארת של ארבעה מגדולי הדור ההוא. הספר הוא פרוש ל"חושן משפט" ובו חידושים אמיתיים שהתקבלו בברכה ומאז נקבע שמו בישראל בשם "דמשק אליעזר". כ-30 שנה שימש ר' ניצברג אב"ד בהולינקה, שם גם סיים את "דמשק אליעזר" כרך ב (וילנה תרנ"ז), "דברי אליעזר" בשני כרכים (וילנה תרס"ג, תרע"א).

בשנת תרע"א (1911) נבחר לשמש **כאב"ד בעיר קובל** שבמחוז ווהלין שנחשבה בימים ההם עיר גדולה, ובה כ-40 בתי כנסת. למרות שרוב תושבי העיר היו מהזרם החסידי שלא הורגל בהליכותיהם, ושהחלו אז לנשב רוחות הציונות. התחבב הרב על כל שכבות הציבור. מוניטין יצאו לדרשותיו ולפסיקותיו. בשנת 1921 עם כיבוש **קובל** ע"י הפולנים אסרוהו היות וסירב למסור לשלטונות על הקומוניסטים שבין היהודים. בלחץ הקהל שוחרר האיש.

בקובל הדפיס ר' ניצברג עוד 3 ספרים. "תורת אליעזר" (וילנה

תרפ"ה) ו"יד אליעזר" בשני כרכים (ורשה תרצ"א). לפני פטירתו חיבר ספר נוסף שלא זכה לסיימו.

בתו אידה נישאה לסופר ההוגה (הקובלאי) **קלמן גוטנבוים**. בשנת 1935 חלה הרב בכליותיו ונפטר. כל בתי המסחר היהודיים נסגרו וכל יהודי העיר (קובל) והרבנים מהסביבה השתתפו בהלוויית הצדיק.

הרב אליעזר ניצברג

- מאיר אוירבך

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9E%D7%90%D7%99%D7%A8_%D7%90%D7%95%D7%99%D7%A8%D7%91%D7%9A

(קטעים מויקיפדיה)

הרב מאיר אוירבך (ל' בשבט תקע"ה, 10 בפברואר 1815 - ה' באייר תרל"ח, 8 במאי 1878) היה רב בפולין, ולאחר מכן כיהן כנשיא כולל פולין, וממנהיגי העדה האשכנזית בירושלים, מחבר הספר "אמרי בינה" שעל שמו הוא מכונה. נולד בעיירה דוברי שבמחוז קאליש, אביו היה הרב יצחק איציק אוירבך, שכיהן אז כרב בעיירה. אמו, הענא, נפטרה בינקותו והוא לא זכה להכירה. בגיל 25 נתמנה לרב בעיירת מולדתו, דוברי. לאחר מכן כיהן שבע שנים כרב בעיר **קובל** שבוהלין, בתחום המושב של האימפריה הרוסית (כיום באוקראינה). בשנת תר"ו (1846) נקרא לכהן כרב בעיר קולו (Kolo), בה ישב תשע שנים כאב בית דין.

בשנת תרט"ו 1855 עבר לקהילת קאליש, שם עסק ברבנות וגם במסחר, וצבר נכסים. בדרשותיו אל בני קהילתו לא חדל מלדבר על "יישוב ארץ ישראל, שהיא ראשית הגאולה". [1] הרב אוירבך נפטר בירושלים בה' באייר תרל"ח.

- שושלת נישכין

http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A9%D7%95%D7%A9%D7%9C%D7%AA_%D7%A0%D7%99%D7%A9%D7%9B%D7%99%D7%96#.D7.A7.D7.95.D7.91.D7.9C.D7.94

שושלת נישכין הייתה שושלת חסידית שפעלה בליטא (כיום:בלארוס) ווהלין (כיום אוקראינה). אבי השושלת היה רבי מרדכי מנישכין. משושלת זו התפצלו שושלות אוסטיליה, **קובלה**. כמו כן חסידות נובומינסק מקורה בשושלת זו.

תולדות השושלת

רבי מרדכי נולד לרב דב בער מטולצ'ין בשנת תק"ח. היה מגדולי תלמידיו של רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב. כיהן בלשנוב, **קאוולי** (קובל), לודמיר ונסכין. צדיקי דורו החשיבוהו מאוד. דברי תורתו נדפסו בספר "רשפי אש". נפטר בח' בניסן תק"ס. מתלמידיו היה רבי נטע מחלם. חתנו היה רבי חיים מסאטינוב.

ממשיכו היה בנו השלישי רבי יצחק מנישכין. נולד בסביבות שנת תק"ן. היה חתנו של הרב מאיר בנו של רבי לוי יצחק מברדיטשוב. היה תלמידם של רבי לוי יצחק מברדיצ'ב, רבי ברוך ממז'יבוז' ושל החוזה מלובלין. כאביו אף הוא זכה לשבחים גדולים מצדיקי דורו. תורותיו הודפסו בספר "זיכרון טוב" ו"תולדות יצחק". נפטר ללא בנים בכ' בשבט תרכ"ח.

קובלה (קובל)

בנו השני של רבי מרדכי היה **רבי יעקב אריה שפירא מקובל** שבוהלין. נולד בשנת תק"מ. היה נחשב לאדמו"ר גדול בדורו. כיהן **בקובלי** (קובל), נסכין וטריסק. נפטר בכ"ז באלול תקצ"ז. שני בניו, רבי ישראל ורבי לוי יצחק, כיהנו אחריו. חתניו היו רבי אברהם מטריסק ורבי מנחם מאניש מרגליות אב"ד מאציוב הסמוכה לדובנה.

רבי ישראל מסטביכוב היה חתנו של רבי מיכל מווישניוויץ (בנו של רבי מרדכי מקרמניץ). נפטר בד' בתמוז תר"ע. רבי לוי יצחק מקאמין היה חתנו של דודו רבי יוסף מאוסטיליה.

בניהם של רבי ישראל ורבי לוי יצחק כיהנו אחריהם: רבי מרדכי מסטביכוב חתנו של בן דודו של אביו, רבי שמואל יחיאל מבוטושאן ורבי יוסף מקאמין חתנו של רבי אברהם מאוסטיליה.

בנו של רבי מרדכי מסטביכוב היה **רבי יעקב אריה מנישכין**. היה חתנו של הרב אלתר יחיאל פרגר אב"ד איבנצק (חתנו של רבי יעקב מאפטא). כיהן גם **בקובלה**. נפטר בט' בכסלו תרס"ח.

בניו של רבי יעקב אריה היו רבי יצחק דוד (תרל"ג - ב' בשבט תרע"ד) כיהן ברבנות באיבנצק מחבר ספר "תנובות שדי" **ורבי שמואל מרדכי** (-ב' באייר תר"פ) **בקובלה** ונסכין, חתנו של רבי שלמה גולדמן מזוויהל.

רבי שמואל בנו של רבי יצחק דוד וחתנו של דודו רבי שמואל מרדכי מילא את מקום חמיו **בקובל**. נרצח בשנת תש"ב עם כל משפחתו.

- חסידות טריסק

http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%97%D7%A1%D7%99%D7%93%D7%95%D7%AA_%D7%98%D7%A8%D7%99%D7%A1%D7%A7

הדור השלישי (שורה אחרונה)

רבי זאב מקאוול (- תש"ג), חתן קרובו רבי שלמה בן ציון מטשרנוביל. שימש כאדמו"ר **בקובל** שבוהלין והיה נוסע מעיירה לעיירה. נרצח בשואה.

- חסידות צ'רנוביל

http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%97%D7%A1%D7%99%D7%93%D7%95%D7%AA_%D7%A6%27%D7%A8%D7%A0%D7%95%D7%91%D7%99%D7%9C

שושלת אדמו"רי צ'רנוביל (קטע בלבד)

יעקב דוד שכורש(?) אבד"ק קיסעליץ.

- "דברי אליעזר" ספרו של ר' אליעזר ניצברג

כולל את קורות חייו של הרב מפי חיים שמחה גיבער, נין ונכד של ר' אליעזר:

<http://www.otzar.org/wotzar/book.aspx?147467>

מתוך הספר עולים הפרטים הבאים:

הרב אליעזר ניצברג: הרב התפלל על פי ספר קובל בבית הכנסת הקומרצ'סקי. על פי נינו של ניצברג שם בית

הכנסת בו התפלל היה **"לינת הצדק"**.

הרב שמואל יעקב הלוי מובשוביץ: בין היתר מצוין שהיה רב בעיר קובל.

רה"ג ר' יצחק אורלנסקי: היה ר"מ (רב מלמד תלמוד) בישיבת "בית יוסף" בקובל.

הרב אפרים קירזשנר: מו"צ דמתא (מורה הוראה/צדק של העיר) בקובל

ר' יעקב לייב טברסקי: ר' ניצברג היה בקשרים חמים עם ר' יעקב, האדמו"ר מטריסק שעבר להתגורר בקובל.

ר' שכנא צ'רניק: אב"ד (אב בית דין) מצ'אייב היה בא **לקובל** ושימש עם ר' אליעזר ניצברג בבית הדין של העיר.

קטעים מהספר המתייחסים לחייו של הרב בקובל:

לע"נ
חתן הגאון המובהק זצוק"ל
חי"ה הרב הגאון סויע"ה
רבי שמואל יעקב הלוי מאושאוויץ (מובשוביץ) זצ"ל
יליד סלאנים ומבחיירי תלמידי ישיבת סלאבאדקא בשעתו
איש תם וישר אשר ישב באחלי תורה כל ימיו בהתמדה רבה
בקי בשני התלמודים ובספרי הראשונים והאחרונים
גבי"ד האלינקא (פלך סובאלק) רב בעיר קאוולא-קובל (פלך וואלין)
ובארה"ב, אב"ד ספרינגפילד (מאס.), אלבאני (נוא יארק)
ואב"ד הארטפארד (קאנ.) ושם מנוחתו כבוד
נתבקש לישיבת של מעלה י"ד אייר [מסח שני] שנת תשכ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.

שגיאה!

מבוא

לתולדות הגאון רבי אליעזר ניצבערג זצ"ל

הגאון האמיתי רבי אליעזר ניצבערג זצ"ל, רבה הנערץ של האלינקא בפלך סובלק, ואח"כ בקובל שבפלך וואהליץ, ומחבר הספרים החשובים: "דמשק אליעזר" "יד אליעזר" "תורת אליעזר" ו"דברי אליעזר", נודע כאחד מגאוני ישראל, וכאחד מגדולי דורו ממש, ומפורסם היה בשערי תורה בחריפותו, בקיאותו ויושר שכלו, עם שקידתו העצומה בתורה, יחד עם צדקותו וענוותנותו המרובה.

הגאון ר' אליעזר, נולד בערך בשנת תרט"ו – בעיר הליטאית פרוז'ינא שבפלך גרודנה, לאביו הרב ר' דוד יהודה ולאמו הצדקנית רעלא. אביו ר' דוד יהודה היה שקדן גדול בתורה והיה ראש ישיבה בישיבה קטנה בעיר, וכפי עדות בנו הגאון המחבר: "היה יושב בישיבה בערך מ' שנה והיה מרביץ תורה ברכים". אמו הצדקנית רעלא הנו' עסקה במסחר כדי שיוכל בעלה להקדיש כוחותיו ללימוד ולהרכצת התורה ברכים, ונודעה בפקחותה המיוחדת, ופעמים רבות הצליחה לגאול בחכמתה ובממונה נערים מבוגרים מגזירת הגיוס לצבא הצאר, וביניהם בניו של הגאון ר' אליהו פיינשטיין אב"ד פרוז'ינא וידידו של רבינו המחבר.

אביו, ר' דוד יהודה הנו', עמל רבות בגופו ובמאודו להרגיל את בנו בדרכי התורה והיראה, והנער שקד על דלתי התורה בעיר מולדתו בשקידה עצומה עד להפליא, והצטיין בכשרונותיו המיוחדים. באותו הזמן שימש כאב"ד דמתא-פרוז'ינא הגאון הגדול ר' ירוחם לייב פערלמאן (אשר נעשה אח"כ לראב"ד מינסק ונתפרסם בכל תפוצות ישראל בשם "הגדול ממינסק"), והגאון הזה הכיר בסגולותיו הנדירות ובכשרונותיו הבלתי מצויים, ולמד בעצמו עמו. כאשר נתבגר ר' אליעזר ורצה לגלות למקום תורה אחר, לא הרשהו רבו ר' ירוחם לייב ללכת מעמו, עקב רצונו שישאר בפרוז'ינא וילמדו שניהם יחדיו. וכך מעיד עליו "הגדול ממינסק" – על אותה תקופה, בהסכמתו לספרו "דמשק אליעזר" ח"א: "הרב המאור הגדול המפורסם לגאון ולתפארת, ביועץ ומכירי קאמינא, שהנני מכיר אותו מעודו בהיותי בק' פרוז'ין, שהתמדתו ושקידתו ויגיעו ועמלו בתורה היו עד להפליא, וממש שם לילות כימים ולא פסק פומיה מגירסא, ויגעתי ומצאתי תאמין, והתמיד ומצא כדי מדתו בחריפות ובקיאות". (משקל מיוחד לעדות זו, היוצאת מפי הגדול ממינסק, אשר נודע אף הוא בהתמדתו הנדירה, וכפי שכותב עליו אחיו הגאון ר' בנימין בישקע אב"ד טרעסטינא, בספרו "בן אוני" בזה"ל: "וראיתי שקידתו הגדולה בתורה אשר ממש המית עצמו עליה בהתלהבות נוראה ושם לילות כימים וכאש יוקד בקרבו אהבת התורה, ומי שלא ראה שקידתו הנפלאה בעוזו אהבה להבה לא ראה שקידה מעולם וכו'").

היו מספרים, שבפרוז'ינא היה מקום ידוע בביהמ"ד שהיה ניכר שהספסל היה שוקע במיוחד, שלפי דברי זקני העיר שם היה יושב הגאון ר' אליעזר בכחותו, ומרוב שקידתו נשתקע הספסל ממש, וכאשר חידשו את פני ביהמ"ד והחליפו הספסלים, השאירו את אותו הספסל כמות שהוא, לזכרון גודל יגיעתו של הבחור הפלאי. (מפי הרה"ג ר' דוד קרסנר, נכד אחותו של הגאון המחבר).

שמו של ר' אליעזר הלך וגדל, עד שלקחו הגאון הגדול ר' יצחק צבי (ר' יצחק הירש) פאמערמאן

רובינשטיין אב"ד סעמיאטיץ' (ומלפנים אב"ד אמסטיבווי, ולונא, ויאשינאווקי) לחתן לבתו המהוללה גאלדא גרונא. הגאון ר' יצחק הירש היה מפורסם בדורו לגאון ולצדיק, ועוד כילדותו נודע בשם "העילוי מאנטיפאליא" ע"ש עיירת מולדתו. ידוע לנו שחיבר ספר על שו"ע יו"ד וספר של שו"ת שנשארו בכתובים ונאבדו. והוא בא בחליפת מכתבים עם גדולי דורו, וביניהם הגאון הנודע ר' יצחק אלחנן רבה של קובנה וה"גדול ממינסק" (עיין בשו"ת "אור גדול" סי' כט-ל תשובות מה"גדול" לר' יצחק הירש, והשווה התוארים הנכתבים שם לשאר התוארים שבספר, ותמצא שתואריו הם הנכבדים ביותר). בחוג המשפחה קיימת קבלה עתיקה, שפעם יצא פסק הלכה מהגאון ר' יצחק אלחנן שהתנגדו לו גדולים אחרים, והגאון ר' יצחק הירש הביע חות-דעתו בענין זה והיה בדעתו להסכים לפסקו של הגאון רי"א, ואמר ר' יצחק אלחנן: "אם הרב יצחק הירש סובר כמותי אזי אינני ירא שנכשלתי בפסק הזה!" (מפי הרבנית גנענדל מובשוביץ ע"ה, אשת הרב הגאון רבי שמואל יעקב הלוי מובשוביץ זצ"ל אב"ד הארטפארד בארה"ב, ובתו של הגאון רבי אליעזר ניצבערג).

רבי יצחק הירש — היה גם רבו של הגאון הצדיק ר' מרדכי ווייצל-רוזנבלט אב"ד סלונים, שנודע כתפוצות ישראל בשם ר' מרדכי אשמינער, ור' מרדכי סלונמער, אשר מלבד היותו גאון אדיר בתורה, ורבים של קהילות גדולות בליטא, היה גם מפורסם על פני תבל לבעל מופת יחיד ומיוחד שכדורו, ומכל אפסי ארץ נהרו אליו לבקש מפיו עצה ותושיה, ישועה ורחמים. וכפי הקבלה המסורה במשפחה היה הצדיק ר' מרדכי אומר בענוותנותו התמימה, שהטעם שהיו כולם באים דוקא אליו לקבל ברכותיו הוא משום שרבו הגאון ר' יצחק הירש הנ"ל "קילל" אותו באומרו לו "מרדכי'לי, יבוא יום שינהרו אליך לקבל ברכותיך". (מפי הרבנית מובשוביץ הנ"ל). (ידוע לנו שרבי אליעזר ניצבערג היה בן משפחה של הגאון ר' מרדכי מסלונים הנז', אך לא נוכחנו לדעת אם זה מצד המשפחה שלו, או מצד משפחת אשתו בת חמיו הגאון ר' יצחק הירש).

מן הראוי לציין, כי לר' יצחק הירש הנז' — היה חתן נוסף שהיה מפורסם לגאון, והוא הגאון ר' מאיר זאב (ר' מאיר וועלוועל) סמאליאטינסקי, ששימש מו"צ בסעמיאטיץ כמעט ארבעים שנה, משנת תרנ"ג עד שנת תר"צ, וכפי עדותו של יליד סעמיאטיץ הגר"י שולזינגר זצ"ל — רב דקרית אתא: "היה גדול בתורה חריף ובקי שקדן ומתמיד להפליא אשר שם לילות כימים בלימוד התורה, וכגודל צדקנותו כן גודל ענוותנותו וצניעותו שהיו למופת". (מתוך ס' קהילת סעמיאטיץ, ת"א, תשכ"ה).

בבית חותנו ישב ר' אליעזר שנים מספר על התורה ועל העבודה. ואח"כ נתקבל לאב"ד בעיירה הקטנה האלינקא (אלינקא) ליד סעפאטקין בפלך סובלק. האלינקא היתה עיירה קטנה מאד ומצבה הכלכלי היה דחוק ביותר, אבל מאידך גיסא מפני קטנותה היו מעטים המפריעים אותו מלימודו. אשתו הרבנית שמה עיניה וכל מגמתה לתור לו מנוחה ולהסיר מעליו הדאגות המונעות ההגיון בתורה הקדושה. ביתר עוז התמסר ללימודו ולחיבור ספריו. דרכו בקודש היתה דוקא לעמוד בעת לימודו כדי שיוכל לעסוק בתורה בכל כוחותיו ולא יתרשל אף רגע, (וגם בהיותו זקן מופלג היה לומד בעמידה בהתמדה נפלאה), וככה היה עומד ולומד שמונה שעות במעל"ע!

בהיותו אב"ד בהאלינקא נתקרב להגאון ר' יהודה לייב ראבינאוויץ ששימש במשך מ"ה שנה ראש מורי הצדק בעיר הגדולה הוראדנא (גרודנה) הסמוכה, והיה אחד מזקני גדולי הדור ההוא, ר' לייב היה נודע בעירו גם בכינויו "דער חושן משפט אליין" ("החושן משפט בעצמו") משום בקיאותו המופלגת בו, ובאותה תקופה היה גם הגאון ר' אליעזר ניצבערג עסוק בענייני שו"ע חושן משפט

וביצירת רוחו הספרים דמשק אליעזר ב' חלקים (על חו"מ), וקרובים הדברים מאד לומר שהשתעשעו הרבה יחד בפלפולא דאורייתא הגאון הישיש הנ"ל עם הגאון הצעיר.

בהיותו בן ל"ד גמר את ספרו הראשון "דמשק אליעזר" ח"א על שו"ע חו"מ, בו נדפסו הסכמותיהם של ארבעה מגדולי הדור ההוא, הלא הם: הגאון רבי יצחק אלחנן ספעקטור אב"ד קובנה, הנצי"ב מוואלאז'ין, הגאון רבי יוסף דובער סאלאוויצק אב"ד בריסק, והגאון רבי ירוחם לייב פערלמאן — ה"גדול ממינסק". הגאון רבי יצחק אלחנן כתב הסכמתו כשלש שנים לפני הדפסת הספר (שנת תרמ"ו, הספר נגמר בתרמ"ט ונדפס בתר"ן), בעוד המחבר צעיר לימים כבן ל"א שנה, ואעפ"כ מתארו: "הרב המאור הגדול המפורסם עדיו לגאון, ... בחריפותו ובקיאותו בש"ס ובפוסקים ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא". והנצי"ב בשנת תרמ"ח (כשהמחבר בן ל"ג שנה) כותב: "כבוד הרב המאור הגדול המפורסם לגאון בחריפות ובקיאות חד נחית בעומק ים התלמוד ומעלה פנינים". וגם הגאון מכריסק ר' יוסף דובער סאלאוויצק שכידוע נמנע מלהפליג בתוארים והיו כל דבריו בדקדוק וכמעט שלא השתמש בתואר "גאון" בהסכמותיו, מ"מ הרי הוא כותב על המחבר: "ידידי הרב הגאון", למרות צעירותו של המחבר. כדאי להזכיר שה"גדול ממינסק" היה נמנע מלכתוב הסכמות לספרים חדשים מטעמים הכמוסים אצלו, כפי שהעיד בעצמו בהסכמתו לספר "זרע יצחק" (וארשא, תרנ"ח), ולמרות הנהגתו זאת כתב על הספר "דמשק אליעזר" ועל מחברו הסכמה מפוארת כאשר תחזינה עינינו מישרים. וכנראה שהסכמה זו היא מהיחידות שיצאו מתחת ידו.

על ידי ספרו זה הראשון נתודע הגאון המחבר הצעיר להרבה מגדולי הדור ההוא דור דעה. שכן קודם ההדפסה שם לדרך פעמיו והלך מעיר לעיר כדי למכור את ספרו עוד טרם שיצא לאור, ובתוך כך נפגש עם הרבה מגדולי דור הישן והרבה להשתעשע עמהם בפלפולא דאורייתא בחריפות ובקיאות, וגם קיבל מהרבה מהם הסכמות לספרו "דמשק אליעזר" ולא הדפיסן.

אחר שנדפס הספר "דמשק אליעזר" ח"א, וחידושי האמיתיים הוטבו מאד בעיני גאוני הדור, יצאו לו לר' אליעזר מוניטין ושם טוב בעולם התורה כאחד מגדולי התורה בחריפות ובקיאות, ומני אז נקבע שמו בישראל בשם ה"דמשק אליעזר". כשלשים שנה כיהן הרב בהאלינקא, שם חיבר עוד שלשה ספרים: "דמשק אליעזר" ח"ב על חו"מ (וילנא, תרנ"ז) "דברי אליעזר" ח"א על אבה"ע (וילנא, תרס"ג), ו"דברי אליעזר" ח"ב על אהע"ז (וילנא, תרע"א). בהאלינקא היה אהוב ונערץ מאד על בני עדתו ומאד התפארו בו ובספריו שחיבר, הם כבדו את רבם מאד והתייחסו אליו כסגולה היקרה ביותר של העיריה. (כך כתב א' ממבקרי האלינקא באותם הימים).

בשנת תרע"א החלה תקופה חדשה בקורות חייו של ר' אליעזר, בשנה זו נבחר לכהן פאר כאב"ד בעיר קובל (קאוולא) אשר בפלך וואהלין, שם כיהן כרב ואב"ד כ"ד שנים, בהם נהג עדתו במסירות ונאמנות. העיר קובל היתה שונה בהרבה מהעיריה האלינקא, ואף מעיר מולדתו פרוז'ינא. קובל היתה נחשבת לעיר גדולה בימים ההם, שבה ישבו כ"ג אלף יהודים, והיו בה כארבעים בתי כנסיות ובתי מדרשות ושטיבלאך, ועוד זאת, שרוב יושביה היו חסידים, יהודים שלא הורגל ר' אליעזר בהם ובהליכותיהם. ומאידך, גם החלו רוחות זרות למיניהם לנשוב ברחוב היהודי. אך גם כאן הצליח ר' אליעזר להתחבב על כל שכבות הצבור, וכולם כאחד הוקירוהו והעריצוהו, והכירו בו נאמנה שמלכד גדלותו האדירה בתורה הנו גם איש האמת ובעל מדות תרומיות ונעלות.

נציין עובדא הממחישה את היות רבינו אהוד ונערץ בקרב כל סוגי התושבים. בתקופת כהונתו בקובל, נפטר אדמו"ר ידוע כשהוא ערירי וללא יורש למלא מקומו, ובאה משלחת אל רבינו, והציעו לפניו את הכסא ההוא להיות אדמו"ר חסידי, וזאת, למרות שהוא היה גאון ליטאי שמעודו נתחנך ונתגדל בין גדולי הליטאים, חיבה יתירה נודעה לו מכל שדרות העם עמם נהג באהבה ובריעות נפש. (אמנם, ר' אליעזר לא נענה להפצרתם).

בבית הרב בקובל היה חדר של בית דין, ושם היה יושב בכל יום עד חצות כאב בית דין עם עוד שני רבנים או דיינים אחרים לשפוט את העם בדיני ממונות. אחד מהרבנים שהיה רגיל לישב עמו בבית דינו, היה הגאון הנודע ר' שלום שכנא טשערניק, אב"ד מאציוב הסמוכה לקובל, ומח"ס "משמרת שלום".

מוניטין יצאו לדרשותיו הנפלאות. בשבת הגדול היה ר' אליעזר דורש כשלש או ארבע שעות בהלכה ואגדה, והיה בית הכנסת מלא מפה אל פה, ובתוכם הרבה תלמידי חכמים מופלגים, ואף שהיה דורש בלומדות, היו כל העם מקשיבים בצמא לכל תיבה מדרשתו הארוכה.

כאמור, ה"דמשק אליעזר" היה איש האמת בתכלית, והיה מפורסם לשונא בצע שלא היה אפשר לשחרו בכל ממון שבעולם, אף הנכרים הכירו בו בהרב אצילות הנפש ופקחות נפלאה, וכשהיה סכסוך ביניהם בדיני ממונות היו נכנסים דוקא אל הרב היהודי להכריע להם את משפטם, ואף במקרה שבאו לפניו יהודי ונכרי להשפט לא נשא פנים לאיש והכריע ביניהם כפי אמיתות הענין מבלי להתחשב בעמו ומולדתו של הנידון. ופעם א' נכנסו איש יהודי ואשתו עם נכרי לדון לפניו, ומתוך הדיונים בהלכה אמר הרב שיתכן שהיהודי יתחייב לישבע, אשת היהודי גחנה ולחשה לו להרב שבמקום שבועה יאמר בעלה פסוקים אחדים מ"מה טובו" והנכרי לא יבחיך בדבר, מיד חרה אפו של הרב עליה ואמר בתקיפות, "לא כדברייך! ואדרכה שאם בעלך יתחייב שבועה אז ישבע דוקא בשבועה הראויה לו!", מיד הבין האיש כי כלתה אליו הרעה מאת הרב, ומיד חדל מן הדין תורה על אשר לא היה האמת אתו.

בשנת תרפ"א כשנכנסו הפולנים לקובל, וגרשו ממנה את הרוסים, תפסו את ר' אליעזר והפצירו בו שיגיד להם מי מבין היהודים נמנה עם הקומוניסטים. הוא סירב מלמסור שום יהודי, והם אסרוהו. מיד כשיצאה השמועה שרבינו נאסר, היתה מהומה גדולה בעיר, וכל היהודים יצאו ומחו בפומבי — מבלי לחוש לסכנת עצמם, עד שלבסוף הוכרחו הפולנים לשחררו.

כגודל חכמתו כן צדקתו, ונתקיים בו "צדיק גוזר והקב"ה מקיים". פעם אחת קרה שכתו נחלתה ברגלה והיו הרופאים אומרים שמן הצורך לקטוע את רגלה כדי להציל את חייה, ואם לאו בודאי תמות. ה"דמשק אליעזר" צוה שלא לבצע זאת, והוא הלך אצל בתו ולקח את ה"גארטל" שלו וכרכו סביב לרגלה, ויהי בבוקר, ויהי למופת, ולא הוצרכה לניתוח כלל! ושוב בפעם אחרת חלה נכדו במחלה אנושה והרופאים אמרו נואש, וגם אז כרך את ה"גארטל" סביב לצוואר נכדו ונתרפא הילד!

ר' אליעזר נודע גם כבעל סדר למופת, וספריו מעידים כן על מחברם לכל המעיין בהם אפילו מקופיא. ואף שהוא ציין והביא המון רב של ספרים, חדשים עם ישנים, בבקאות נפלאה הפלא ופלא, שהלא היה בקי עצום בכל הראשונים והאחרונים והפוסקים, מ"מ הכל מונח לפני הלומד כשולחן ערוך בסדר נפלא. וענין זה של סדר גם היה ניכר בו בכל תהלוכותיו בקודש, היו אומרים עליו שבכל

יום היה הולך לבית המדרש בדיוק באותו הזמן, והיו מספרים שאפשר היה לקבוע את זמן השעון ע"י הילוכו. וכן היתה לו הדרת פנים נדירה, קומה גבוהה עם זקן לבן ארוך, ובעוברו ברחוב היו הכל מביטים בזיו פניו, "חכמת אדם תאיר פניו", ואף הנכרים היו מבטלים ממלאכתם להסתכל על הדרת קדשו.

כל ימיו היה ר' אליעזר מתהלך בצניעות מופלגת, אבל גדולי הדור הכירו ברום מעלותיו והעריצוהו מאד. הרה"ג ר' יצחק אורלנסקי זצ"ל — ששימש כר"מ בישיבת "בית יוסף" בקובל בסוף ימיו של ר' אליעזר, והיה מבקר תכופות אצל הגאון ר' חיים עוזר בוילנא, מעיד כי הגרש"ע היה מחשיב את ר' אליעזר כאחד מגדולי הדור ממש והיה מתעניין בו ובשלומו. גם הגאון הצדיק בעל "חפץ חיים" העריך מאד את רבי אליעזר, ובעוברו פעם דרך קובל נפנה מן הדרך וסר לבקרו כאב"ד דמתא. הגאון ר' חיים העליר, שהיה מפורסם לגדול עילויי ישיבות ליטא, בזכרו את ר' אליעזר היה אומר עליו ש"הדמשק אליעזר" הוא ניהו גאון מובהק!".

קשר מיוחד היה לרבינו עם הגאון ר' אליהו פיינשטיין אב"ד פרוז'ינא זצ"ל, מח"ס "הליכות אליהו". לעתים קרובות ביותר היה נוסע ר' אליעזר מקובל עירו לבית הרב הפרו'ינאי, שם היו משתעשעים זה עם זה בפלפולא דאורייתא ובפסקי הלכות שעות ארוכות עד שנתקשרו בעבותות אהבה של תורה. (מפי הג"ר אהרן סאלאווייציק זצ"ל נכד הגאון ר' אליהו פיינשטיין אב"ד פרוז'ינא).

עם בואו של ר' אליעזר לקובל, התקרב ר' אליעזר לאדמו"ר מטריסק, הצדיק ר' יעקב לייב טברסקי — שהעתיק אז מושבו לקובל, ור' אליעזר היה מבקרו תכופות, והיו משיחים הרבה בדברי תורה. ומלבד גאונותו הבולטת, היה האדמו"ר מכיר בו בהרב פקחות נפלאה גם במילי דעלמא וגם בשיחת חולין שלו. ותוך זמן קצר נתקברו זה לזה באהבה לבבית. (מפי הרב אברהם טברסקי, נכד האדמו"ר).

בהיותו בקובל הדפיס ר' אליעזר עוד שלשה ספרים: "תורת אליעזר" על או"ח הלכות פסח (וילנא, תרפ"ה), "יד אליעזר" ח"א על יו"ד (וארשא, תרצ"א), ו"יד אליעזר" ח"ב על יו"ד (וארשא, תרצ"א), בסך הכל הדפיס שבעה ספרים, אמנם חיבר ספר שמיני לפני פטירתו, אך לא זכינו לאורו.

בשנת תרצ"ה חלה הגאון רבי אליעזר במחלת כליות אנושה. כגודל צניעותו בחיים כך גודל צניעותו אף בשעת פטירתו. ולכן צוה שלא יספידו אותו, באמרו, שמה שהוא פעל ועשה בחייו אין שום בן אדם יכול למנוע אותו ממנו, ומה שלא פעל ועשה בחייו שוב אי אפשר להוסיף לו. כשמונה שבועות סבל יסורים קשים. ביום ט"ז שבט תרצ"ה (יום א' לסדר "ושם האחד אליעזר") יצאה השמועה בהעיר קובל שהגאון אב"ד דמתא גוסס. מיד התחילו מבקרים למאות לנהור אל בית הרב בבקשתם להפרד מרבם בפעם האחרונה, בשעת המנחה בא הרופא לביתו, ולאחר הבדיקה הגיד לנאספים שאין לו לה"דמשק אליעזר" בחיים אלא רגעים ספורים, והקהל הגדול שנאספו לשם התחילו להתפלל את תפילת המנחה, ובתוך כך הגיעה הידיעה המעציבה: נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש ועלתה נשמתו הטהורה השמימה!

הלוייתו התקיימה למחרת י"ז שבט, היתה הגדולה שהתקיימה בקובל מאז היתה לעיר, כל בתי המסחר היהודיים נסגרו וכל יהודי העיר השתתפו בה, הלווייה יצאה מבית הנפטר לבית הכנסת "לינת הצדק" שבו היה ה"דמשק אליעזר" רגיל להתפלל. ואמרו שם את תפילת "קל מלא רחמים". ומשם

אל בית הכנסת הגדול שהיה כבר מלא עם יהודים לאלפים, שם הספידוהו האדמו"ר מטריסק — קובל הרב וועלוועלע טברסקי, והרב נחום משה טברסקי, והמו"צ דמתא הרב אפרים קירזשנער, (ואף שה"דמשק אליעזר" צוה שלא יספידוהו, כנראה דאעפ"כ מקצת דברים נאמרו), ומשם דרך בית מדרש הגדול והישיבה לבית החיים דק"ק קובל, ושם מנוחתו כבוד.

תהי נפשו צרורה בצרור החיים.

י"ג אב שנת תשס"ג לפ"ק

חיים שמחה גיבער
נין ונכד הגאון המחבר
מיננעאפאליס. ארה"ב

(Part of a larger stone)

4. "ספר קובל" (1956, הוצאת הארגון בישראל):

מתוך הספר:

וולולה טברסקי - הרב הטריסקאי

(עמוד 71 מאמרו של ד"ר ראובן בן-שם- במעגלות העיר)

ובשמחת-תורה יצאתי, בלוויית ראשי-הגדודים וראשי-הקבוצות של «השומר-הצעיר», לחזות ברקודו של הרבי הטריסקאי (ממשפחת האדמו"רים טברסקי הידועים). בקלויז חום של-אש לא מעלמא-הדין. ספרי-תורה בידיהם רוקדים החסידים. פנים משולהבות, עינים עצומות ופקוחות לסרוגין, רגלים קלות כאילות נישאות מעלה-מטה. נישאים על כנפי-נשרים, רוקדים, מתלהבים, כאילו אין יום ואין גולה, אין חטא ואין הינום. הכל רק קפיצה לאל-על, לאין-סוף הבלתי-נראה והמתגלה ברקוד. דלגו, קפצו, התרוממו, פסחו, נתרו, הרימו רגלים בהעויות-מירקד משונות, אל עילאה ויותר ויותר עד שנעצרה

הקדוש ר' וולולה זצ"ל

הנשימה בלב המסתכלים. לבות הרוקדים תקתקו כשעוני-תוכי וטלטלות כבדות-משקל עולות מעלה-מטה, מחול לתהום-הנשיה, לתהום הזכירה, לפסגת-הבריאה, לפסגת-הטמירין — מחול-שמחה, שמחת-תורה, שמחת-נשיה-יאוש-התרוממות-בטול-גאוה, מעבר לחייה-הוי הושלכו מעלמא דא לעולם אחר.

וסביבנו המון. המון יהודי-והלן החביבים. ידעתי גם ידעתי. יהודי מזוג. מזוג גיאופוליטי-טופוגרפי. והלן השוכנת בספר רוסיה, פולין, בשכנות ליטא, מלורוסיה, ביאלורוסיה, ספגה מכולם דם וחיים. אין בהם ביהודי ווהלן, קור ההגיון הליטאי ואין בהם מקלות-דעת ונשריות של הפולני. יש בו, ביהודי הוהלנאי, התלהבות בתערובת געגועי ערב-אוקראינה וערגה ביאלורוסית ועמקות ליטאית גם-יחד. ועל הכל פשטות, פשטות מתוך רבוי-בטויים, פשטות של הסטפ, הערבה האוקראינית. ויקדו עיני המסתכלים ברקוד, נהנו ונאנקו, נהנו ונעו ראש.

ויצא הרבי לרקוד. החסידים זזו לצדדין. רוקן חבל-הרצפה במרכו. הרבי עצם עיניו, הרים ראשו ונענעו בקצב, תחב אצבעותיו לאבנטו הרחב, תקן את ה"ספודק" על ראשו, פסע פסיעות לעבר השולחן ולעבר ההמון ויצא במחול דרוישי, מסתורי-פראי-התלהבות, שדוגמתו לא ראיתי עד-כה.

החסידים מסביב ספקו כפיים, שרו וזמזמו, נאנחו והתפעלו והרבי רקד, עברה חצי-שעה, עברה שעה, הרקוד לא פסק, לא פג, לא גדל ולא פחת. נקפא הקצב. נקפא העולם, נקפאה ההויה. שמש-החיים נדמה בבית-הכנסת של הרבי בקובל ואתה החסידים והמסתכלים. הליכה וקפיצה, קפיצה וסבוב, סבוב ונתירה, נתירה ודליגה, דליגה וחצי-כריעה, בלי אומר ודברים, בלי שינוי-העויה. רק פני-הרבי השתלבו, בערו, יקדו, הוצתו.

וקנאתי, מה-קנאתי, בכוח האידיאה-ההרגל, שכחם כה רב לחמם לב-יחיד ולהלהיב לבות-רבים.

מתוך מאמרו של יצחק מרגלית- אלה אזכרה... עמ' 93- ריקודו של הרב ולולה

ערב אפל. רוחות-סתיו מנשבות ומתנגנות. קהלי-יהודים נוהר משלושה עברים: מרחוב בריסק, מרחוב אפטיטשנה ומרחוב מאצייב דרך בית-העלמין הישן.

גברים, נשים וטף התכנסו בבית-הכנסת של רב ולולה טברסקי. קהל המתפללים סיים תפילת "מעריב" ונגשים ל"הקפות". רב ולולה מחזן ל"הקפה". נוטל הזקן את ספר-התורה בידו, מתעטף בטליתו מעל לראשו ומראה לחסידיו שמחת-תורה מהי.

הזקן יוצא בריקוד של דביקות, עד כדי בטול היש. הריקוד נמשך שעה ארוכה ולא עייף ולא ייגע רב ולולה. הוא מתערטל מגשמיותו והוא מרחף בעולמות העליונים. דבר אין לו עם עולם-החומר. הוא נהפך לרוחניות, לנשמה ערטילאית. הוא כולו דבקות בהשם יתברך. ומתעלה רב ולולה בעיני חסידיו ליצור שלא מעלמא הדין. וחרדה נוראת-הוד ממלאה לבם. יראת הרבי על פניהם. ורב ולולה רוקד ורוקד עד לאפיסת-הכוחות. חסידיו שואלים זה לזה: מה תגיד לרקודו של רב ולולה?

כעל כנפי-נשרים מתפשטת בעיר, חיש-מהר, השמועה על רסודו של רב ולולה. והלב מתרונן, קמטי-היהודים נעלמים מעל-פניהם. הכל צוהל, על כל רחוב ועל כל בית משתפכות דיצה וחדוה. באפילת הליל מתנגנות מגנינות נפלאות. הכל אומר שירה, ומתיקות מתמשכת מרקודו של רב ולולה. וביום

המחרת, יום שמחת־תורה, היינו מחכים ליד ה"בואיסקו" לרב שמואל מנדל ז"ל (אביו של אלי מנדל). רב שמואל היה מחסידיו הנאמנים של רב ולולה, והיה יוצא מבית־הכנסת של הרבי בשירה ומחול לאורך רחוב בריסק, בואכה ל"בואיסקו" ומשם דרך השדות לביתו אשר ברחוב קוליובה. אנו, נערי ישראל, נגרפנו ע"י השירה והריקוד של רב שמואל מנדל ורקדנו אתו בצוותא. רב ולולה! רב ולולה! איך נפלת לפני בני־עולה! פיך שהפיק תורות נשגבות והרנין לבבות במנגינות נפלאות — איכה ילחך עפר!

ממאמרו של משה בטר- מהעבר בקרוב-רחוק, על הרב וולולה ומוזכר גם הרב יגודניק – עמ' 97

מהימים ההם זכורה לי שיחה ששוחחתי עם ר' ולולה זצ"ל. מעשה שהיה כך היה: בצער רב נזכרים אנו בהורינו היקרים, שרבים מהם קרעו "קריעה" וישבו "שבעה" כשהבן או הבת יצאו להכשרה והחליטו לעלות ארצה. גם אמי נ"ע היתה משתטחת על קבר אבי ז"ל, שישפיע עלי לבל אעלה ארצה.

אנוכי ידעתי, שאמי מאמינה ברב ולולה באמונה שלימה, לכן אמרתי לה, נדרוש בעצת הרבי ואת אשר יגזור — אקיים.

נכנסנו לרבי בשעות אחר־הצהריים. ר' ולולה ישב בכסא בהרחבה והשטריימל על ראשו. הרבי הביא לי ראיות מראיות שונות, שאין לדחוק את הקץ, כי "אם ד' לא יבנה בית, שוא עמלו בוניו בו; אם ד' לא ישמר־עיר, שוא שקד שומר" (תהלים קכ"ז, א'). אתם, החלוצים, לא תהא תפארתכם על הדרך שאתם הולכים בה, כי לא מאת ד' היתה זאת.

הרבי בא אלי בפסוקים מ"תהלים", ואני בא כנגדו בפסוק מהלל: "אם אין אני לי, מי לי? הרי לא לחנם למדתי ב"ישיבה" של הרב יגודניק ז"ל.

לבסוף בקשתי מאמא שתעזוב לרגע את החדר, וכשנשארו לבדנו אמרתי לרבי: אני לא באתי לשמוע הלכה, אם יש לעלות לארץ־ישראל. החלטה היא ושום פסוק של ראשונים ואחרונים אין בכוחו לשנותה. אבל, רבנו הקדוש, תבין לרוחי, אם לא תתן הסכמתך עלול אתה, חלילה, לאבד נפש מישראל. הרבי הסתכל בי בעינים תמהות ונבוכות. הוא קרא לאמי וברכני לעליתי ארצה.

ממאמרו של בן ציון שר- כך חרבה העיר- עמ' 411
(יום ראשון לכניסת הנאצים לקובל)

הגרמנים התחילו לגייס את הגברים והנשים לעבודה. בקשו לגייס גם את רב ולולה הי"ד שהיה זקן וחלש. חסידי טריסק הרעישו עולמות שהרבי לא ילקח לעבודת־כפיה, אספו 3 קילוגרם זהב, שקלו את הכסף לידי ה"געביטס" קאמיסאר", ובזכות זו הוכנס כחולה לבית־החולים היהודי.

פופו חמר של רב ולולה חי"ד

טרם שאעבור לתאר את הגיטו השני, חייב אני לספר על פגישתי עם רב ולולה ז"ל לפני מותו, כי מבחינה כרונולוגית נמנה רב ולולה בין מושמדי הגיטו הראשון.

יום אחד פניתי לו עד הקהילה שיסדרוני לעבודה על-יד בית-החולים היהודי „בקר-חולים“, כי נכספתי להפגש עם הרבי.

כפי שיסופר להלן, אנוסים היינו לגלח את הראש ואסור היה לחבוש כובע בשעת העבודה. לקחתי מטפחת, קשרתי בה ארבעה קשרים, עטפתי בה את ראשי ונכנסתי לחדר הרבי.

הרבי ישב עצוב על המיטה, לבוש חלוק לבן. כפה על ראשו ובעיניו נקו דמעות.

הרבי התפלא מאד, מה טעם ראשי מגולח ומה טעם שאני עטוף מטפחת. רציתי למנוע צער מהרבי, הערמתי על המציאות המרה והשיבותי, שאנו עובדים קשה וכובע-קיץ אין בידי, לכן עטפתי ראשי במטפחת. הרבי לא קבל דברי. הוא הרגיש שהמצב הולך ורע. השתדלתי לנחמו. המצב הוטב — אמרתי, מנת-המזון שופרת ואנו מקוים שהשם לא יעזבנו.

אולם הרבי היה בשלו: המצב הולך ורע. הרבי הרגיש שזוהי פגישתנו האחרונה ומי יודע אם נוסיף להפגש עוד. הפעם הוא, אפילו, מנע ברכתו ממני מנהגו היה לברכני, שאגיע בשלום לגיטו ושלא יאונה לי רע. אולם בפגישתנו זו החריש, נראה עצוב מאוד, מדוכא מאוד ונפרד מעלי בקרירות.

הוספתי להתעניין בגורלו. פעם ספרו לנו ה„גויים“, שבמו עיניהם ראו ששה גרמנים כשהם מובילים את הרבי לבית-הסוהר. לא האמנו לדבריהם. סבורים היינו, שהם מבקשים להכאיב לנו, ותו לא.

שוב בקשתי את ועד-הקהילה שישלחוני לעבודה על-יד בית-החולים היהודי, כי בקשתי לדעת את האמת. באתי לבית-החולים, ואת הרבי לא מצאתי. בבית-החולים עבדו אחיות פולניות והן ספרו לי דברים כהויתם: נכנסו ששה גרמנים ושאלו, איה איש-האלוהים? איה היהודי הקדוש? השיבו להם: הוא נמצא בחדר זה וזה. הגרמנים הלבשו את רבי ולקחוהו אתם, כשהא גורר את רגליו.

כשחייתי חיי-פרטיון ביערות, הופיעו ביער שני אנשים, ידיהם כפותות. הם ספרו לי, שנמלטו מבית-הסוהר, הגרמנים רוצחים את כל האסירים, ואת החלשים הזקנים הם מטילים לתוך הבור העמוק של בית-השמוש. כשמוגרו הגרמנים ונכנסו הרוסים העירה, הוצאו 300 גויות מהבור.

שעומקו היה 70 מטר. הגויות נמצאו במצב של התפוררות ועטפו אותן בשמיכות. ה„גויים“ ספרו שבין הגויות ראו גוית-אדם עטור זקן. לפי הכנתם ולפי השערות היה זה רב ולולה חי"ד.

את הגויות הובילו למקום בלתי ידוע. ועד היום לא ידוע מקום קבורתו של רב ולולה חי"ד.

רבנים בקובל החל מהתקופות הראשונות:

ישראל בן שמואל (1666)

חיים בן משה משולם (1687).

יהושע סגל (1690).

ישעיהו בן נתן-נטע (1697).

נפתלי הרץ אשכנזי (1700).

יחיאל אב"ד דק"ק קובלה

משה'לי פינסקר (1900).

שאל גרביצר

פנקס עתיק היה קים בקובל ושמור ב"חברה-קדישא" שם. הסופר אנסקי-רפפורט בקר בקובל ועיין בו הרבה. בבית-העלמין הישן ברחוב מאציוב (סמוך למרכז-העיר בימינו) נשמרו מצבות שלמות עם כתובות מלפני קרוב לארבע-מאות שנה. למעלה מארבע-מאות שנה התקימה הקהילה היהודית בקובל, אבל עד שנת 1758 היתה כפופה ללודמיר, ורק אז נפסקה תלותה. לפי החלטת השלטון הפולני. סוחרי-קובל נהלו כבר בימים ההם עסקים גדולים ועמדו בקשרי-מסחר עם סוחרים באוצ'קוב הטטרית. בימי גזרות ת"ח ות"ט נחרבה גם קובל. תושביה היהודים נהרגו ונשארו כעשרים משפחות בלבד. אולם, יהודי-קובל בנו במהרה את עירם מחדש וחדשו את קשרי-המסחר. בשלשה במרץ 1666, ביריד בירוסלב, חתמו מנהיגי קהילות-היהודים על התחיבות כספית לגזבר-המלך יאן קוימיר, והראשון לחותמים ישראל בן שמואל מקובלי.

בשנת 1687, מספר פנקס "ועד ארבע-ארצות", נוכחו ביריד בירוסלב המנהיגים האלה, שמינה-עשר מספרם, והרביעי חותם ר' חיים ב"ר משה משולם מקאוולי.

בשנת 1690, בירוסלב, חותם הששי לפי הסדר, בין ארבעה-עשר המנהיגים היהודים, יהושע סגל מקאוולי.

בשנת 1697 חתום בפנקס "ועד ארבע-ארצות" על תקנות למדפיסים הרב ישעיהו ב"ר נתן-נטע מקראקא, חופ"ק יערוסלב, ואחר-כך בקאוולי.

בשנת 1700 חתום הרב נפתלי-הירץ אשכנזי, רב בק"ק קאוולא, ובשנת 1701 בכ"ז באדר ראשון תס"א נרשם בפנקס-הקהל בטיקטין: "נתקבל למז"ט מוה"ר נפתלי-הירץ ב"ר ישראל (אשכנזי) אב"ד ור"מ דק"ק קאוולי לאב"ד ור"מ דקהלתנו. כעבור שנה נתמנה לאב"ד דלבוט — והרשימה ארוכה. בספר שבחי הבעש"ט, הערוך ע"י הורודצקי (הוצאת "דביר", ת"א) בע"מ ק"ס כתוב: "ואגב אכתוב ששמעתי מהרב ר' יחיאל אב"ד דק"ק קאוולע וכו'". שם קובל ידוע היה לגדולי סופרי-ישראל. גם י. ל. פרץ, ברצותו להלל בספרו "משנת חסידים" את דרשת-החתן, כתב: "והדין המופלג מק"ק קובל אמר, שהראה חריפות שאין למעלה הימנה".

כך ישבו לפני דורות בקובל רבנים גדולים ידועים לתהילה עד הרב הגדול ר' משה'לי פינסקר, שהוא, למעשה, הרב האחרון בקובל. אחרי הסתלקותו, לפני למעלה מחמשים שנה, לא קבלו עליהם יהודי-קובל רב חדש, כי אם שלשה, ארבעה דינים ומו"צ. רק זמן קצר לפני פרוץ מלחמת-העולם השנייה (1939) וחורבן-קובל, כשמת הדין ר' שאול גרביצער זצ"ל ונתפנה מקום, העבירו חסידי-טריסק (שהיו מרובים בקובל, כי בה שכן שנים רבות האדמו"ר ר' יעקב-אריה מטריסק, בנו של המגיד מטריסק) החלטה בוועד-הקהלה, שבראשה עמד העסקן משה-אהרן פרל הי"ד, לאשר כרבי-העיר את חתנו של הרבי מטריסק, הרב ר' נחום-משה הי"ד.

הרב נחום משה טברסקי

מתוך מאמרו של יעקב טייטלקר- יער קובל. עמ' 100

הנהגה והדר המהודר, בעל הדרת הפנים ואציל הרוח — הרב הצעיר הקובלאי ר' נחום משה'לי, מלא וגדוש בתורה והשכלה גם יחד. משכיל בכל הליכותיו וריח הקידמה נוטף וגודף ממנו למרחוק. מעורב עם הבריות. הוגה דעות והשקפות. נושא נאומים נלהבים לכל עת מצוא בבית-הכנסת העירוני, שתכנס התורני משור בחוטי-זהב של לאומיות וציונות עממית. קורא ומעורר עדת קובל להתעוררות ולהתערות ביסודות היהדות ומסורותיה, להחזיק מעמד נגד הרדיפות, החרם והמצוקה הכלכלית של הממשלה השמרנית-האנטישמית הפולנית ולהשליך ידם ובטחונם על השגחת הבורא.

מאמרו של זלמן פורן- המטבח לפליטים- עמ' 396

(ספטמבר 1939, פרוץ המלחמה. כיבוש מערב פולין. בריחת יהודים למזרח ולקובל. נחמיה בר יוצא לעזרת הפליטים ומאכילם גם אוכל לא כשר)

היהודים המכובדים שלנו עם המרא דאתרא ר' נחום משה'לה בראשם מרעישים עולמות: היתכן? הנשמע כדבר הזה? מטבח לא כשר! מאכילים את בני-ישראל נבלות וטריפות, רחמנא לצלן! רב נחמיה לא נבהל מדברי כיבושין אלה והשיב בשלווה: אדרבה, הכבדו-נא והתקינו אתם מטבח כשר ואז אנצל את מטבח-הטריפה שלי. אולם, כל זמן שאין מטבח אחר — לא אסגור את שלי. כשהמדובר הוא בפיקוח-נפש, בטוחני שהיושב בשמים סלוח יסלח לי.

אולם, חיש מהר, נגזזו כל חלומותינו. כחתף השתערו על הכיכר מכל עבריה כ-4,000 אוקראינים מזוינים. היינו מוקפים. ראינו בעליל, ששחיטה גדולה ממשמשת ובאה.

בתוך ההמון הרב נמצא גם הרב נחום משה'לה הי"ד, חתנו של ר' יעקב לייב'ניו זצ"ל, שלא היה פסיק פומיה מגירסא (שפיו לא חדל מלימוד התורה). הוא בקש להגיד כמה מלים ליהודי העיר ברגעים האחרונים לפני יציאת-הנשמה. בקול חנוק מדמעות אמר הרב: יהודים יקרים, אני רואה לנגד עיני שחיטה נוראה, שכמות טרם ידע עמנו. נחשול-דמים עומד לטבענו. עשרה דורות מאדם עד נח ועשרה דורות מנח עד אברהם. כל דור השאיר שריד וזכר, והבן היה מתפלל לעלוי נשמת-אביו. אנו אומללים מכל דורות-היהודים שקדמו לנו, כי שוחטים את כולנו, את נשותינו, ילדינו ועוללנו. איש לא יבוא להשתטח על קברותינו, איש לא יאמר "קדיש" עלינו, איש לא ינצור זכרוננו בלב. נרנו כבה; כלנו נרד, עוד מעט, לבור אפל. יהודים יקרים, העולם כה יפה, תאילנות מלבבלים, הצפרים אומרות שירה, ועלינו לרדת לבור-שחת. עמנו צמא-חיים. משה רבנו, עליו השלום, כשנחתם עליו גור-הדין, בקש מרבן-העולם שיניחו כחיות השדה שהן אוכלות עשבים, או כעוף הפורח בארבע רוחות העולם. ד', השקיפה ממעון קדשך והביטה וראה, למי עוללת כה, על מי שפכת זעמך. אנו הטאנו, בנינו פשעו, אולם כרובים אלה, תינוקות אלה, מלאכים זכים וטהורים אלה, עוללים ויונקים אלה, מה חטא חטאו ששפכת עליהם חרוןך? מה פשעם, שעליהם לרקב בבור אפל?

יהודים, אנו עולים על "קדוש השם". נתאחד כלנו כאיש אחד. נלך לקראת המות בלב שמח. הרגע הנורא עבור יעבור, והאל מלא רחמים השוכן במרומים, ימציא מנוחה לנשמותינו בסתר כנפיו.

הרב בריק- הרב מטעם

ממאמרו של יהודה מילר- זכרונות על ה"בונד" בעירנו. עמ' 113

בקובל שימש אז רב מטעם הרב בריק. מזכירו משה סגל היה חברי. בידיעתו הסתרגו את הנשק בגנון הרב שנמצא במרתף ביתו. הרב גופו לא ידע על-כך. יום אחד בא אלי סגל ואמר לי, צריך לסלק את הנשק, כי מבקר-הממשלה מתעתד לבדוק פנקסי-הרב הגנונים בגנון.

באותם הימים התחילו לבנות את הקסרקטינים בגורקי. בעבודה זו הועסקו חברינו מבריסק-ליטובסק. ארזנו את האקדחים בחבילות, 10 אקדחים בכל חבילה, והסתרגו אותם זמנית בגורקי.

המגיד הגדול. ר' יעקב-ליב'ניו- חסידות טריסק

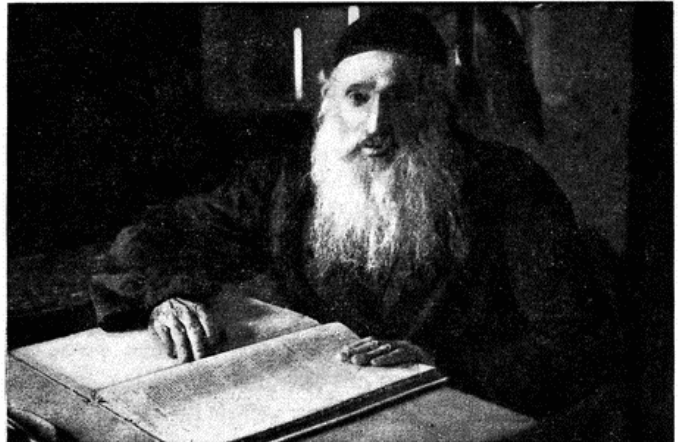
מאמרו של אליעזר ליאוני- מ"משכיל אל דל" עד לגימנסיה העברית. עמ' 127

חסידות-טריסק עמדה אז ברום הישגיה והיא שאפה להתפשטות ולהגמוניה על פני פלך ווהלין ומחוצה לו. "המגיד הגדול" שלח את בנו ר' יעקב-ליב'ניו לכבוש את קובל ולעשות נפשות למען שיטת טריסק בחסידות. על גדות הטוריה מתנשאת טירה, מצודה שגיאה, הבאה לתקן את העיר במלכות תורת הנכד של הטרנובילי. בתוך ה"חצר" מתכנסים מקובלים, בעלי הזיה, כותבי-קמיעות, סגפנים, מתבודדים, דוחקי-קץ ומקריבי-הגאולה.

בעלי-הזיה אלה מוצאים להויותיהם קרקע דשנה. העיר שרויה בעוני, נקיד, שרא דמוזני, השר הממונה על הפרנסה, אינו מאיר פנים ליהודיה. וטבעי הדבר, כשאין עולם הזה, מתחיל אדם להגות בעולם-הבא.

הרב הגאון אליעזר ניצברג ז"ל

הרב ניצברג ז"ל היה הארי שבחבורת המתפללים בבית-הכנסת. רבי-דמחא היה. למדן גדול, בקי בתלמוד ונושאי כליו. איש, שמעולם לא פסק גירסא מפומיה, ובעמדו ליד העמוד — או שעיין בספר, או שעסק במעשה-יצירה, דהיינו, חדושי-

תורה שלו. מדי ערב בערב היה בא להתפלל בבית-הכנסת. ואם כי בית-הכנסת היה מואר כהלכה — בכל זאת השתמש בנר לתלמודו.

הרב ניצברג ז"ל הוא מחברם של הספרים "יד אליעזר", שהופיע בוורשה, שנת תרצ"א, הכולל חידושים וביאורים על "שולחן-ערוך", ו"דברי אליעזר", שהופיע בוויילנא בשנת תרע"א (1911) — חידושים וביאורים על "שולחן ערוך", אבן-העזר. כמו-כן חבר ספר רב הכמות ורבי-האיכות בשם "דמשק אליעזר".

בהקדמתו ל"יד אליעזר" כותב הרב הגאון: "חסדי ה' אוכיר, תהלות ה' ועל כל טוב אשר גמלנו וברוב חסדיו הפליא עמדי חוכני לישב באהלה של

תורה מעודי ועד היום הזה ולחדש חידושי-תורה הראויים לאמרו. ואמרו חז"ל: אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. לכן הנני נותן הודאה על חלקי לשעבר, אשר שם אותי מיושבי בית-המדרש ומבקש על להבא שבתי בבית ה' כל ימי-חיי. ועיין במהרש"א על מאמר חז"ל: "אשרי מי שבא לסאן ותלמודו בידו", על מי שכותב ספרים בידו. ולכן נקראו תלמידי-חכמים סופרים, ואני מעלה כעת על מזבח-הדפוס "יד אליעזר", חלק שני מהלכות מאכלי עכו"ם עד גמירא וקונטרס השמות על הלכות גטין, ואקוה כי כל המעיין בספרי ויהגה בעינים טהורות ימצא ויראה בו כמה דברים טובים ותהיה לו תועלת גדולה מספרי בכמה ענינים, ובפרט לבעלי-הוראות.

ועתה אודה ה' בכלל לבב, אשר הגדיל עמדי והחייני וקיימני לזמן הזה, ואני תפילה לאל חי, יהי רצון שיתקבלו דברי בעיני חכמי-הדור והנני נותן הודאה לעבר ומתפלל על להבא: אנה ה', כאשר עזרתני עד כה ברחמים הרבים, כן בל תעזבני לעד ותחזקני ותאמצני בחסדיך העצומים להבין ולהשכיל וללמוד וללמד ולזכות בכתר תורתנו הקדושה בשלימות כדכתיב, כי היא חייך ואורך ימך והם חיי-עולם, והשמייתברך יאריך ימי ויתן לי הרוחה ויזכני להדפיס עוד החידושים שחדשתי ומה שאחדש עוד אם ירצה השם ויתן לי מהלכים בין עמודי-התורה ולא אכשל חסו-שלום בדבר הלכה ואזכה לישב בארבע אמות של הלכה, הליכות-עולם, ונזכה כלנו לאור חיי הנצחי ולעבדו ביראה ובטהרה וכדכתיב יראת ה' טהורה עומדת לעד. וכן נזכה לשמוח בתורתנו הקדושה ובמצוותיה לעולם ועד וצדקתנו תעמוד לעד ודבר ה' לא ימוש מפינו ומפי זרענו ומפי זרע זרענו, אמן כן יהי רצון.

הרב ניצברג ז"ל הלך לעולמו בשנת 1935, ב"מומנט" מיום 30 בינואר 1935 הופיע הנקרולוג הבא: "לאחר מכאובים קשים נפטר הרב דמחא, ר' אליעזר ניצברג ז"ל, שהיה ידוע בעולם-התורה בחניכתו "דמשק אליעזר", הוא נולד בפרוונז'י בשנת 1849, בהיותו בן 35 חבר את ספרו הראשון "דמשק אליעזר", פרוש על ה"חושן משפט". הספר הזה נתקבל בהערצה בקרב חכמי-ישראל. אחר-כך הופיעו ספריו "דברי אליעזר" ו"תורת אליעזר".

ספרים אלה העלוהו לדרגת בר-סמך גדול בשטח ההוראה. בשנת 1911 בא לקובל לכהן כרב העיר, וזכה ליחס של הוקרה וחובה מצד כל תושביה. הנפטר היה בן 86, בהלווייתו סוגרו כל בתי-המסחר היהודיים והשתתפו בה כל יהודי-העיר, לרבות רבנים מהסביבה".

הרב בריק- הרב הממשלתי- "קאזיוני רבינר"- עמ' 162.

מאמרו של אליעזר ליאנוני- ייסוד "בקר חולים" ובית החולים החדש- עמ' 348

ב־14 במאי 1901 הוחג חג חנוכת בית-החולים היהודי החדש. החגיגה נערכה בטוב-טעם. השעה 2 אחה"צ התאסף קהל של נכבדי-העיר וביניהם רבים מהאזרחים הנוצריים: שרי-צבא, פקידי-העיר ורופאיה, ראשי-העיר וחבריו, כלם לבושי-פאר. החזן דמחא עם מקהלתו שרו "מזמור שיר חנוכת". אחר-כך עלה הרב מטעם, הרב בריק, על הבמה ואחרי נשאו תפילה קצרה לחנוכת בית-החולים נאם ברוסית ובאר לפני הנאספים את ערך המצוה "בקר-חולים", אשר חז"ל חשבוה בין המצוות החשובות ביותר, שאדם אוכל פירותיהן בעולם-הזה וקרן-קיימת לעולם-הבא.

בסוף דבריו הודה למנהלים פרוו'נסקי, ברנדיס ורבינרזון ולכל האנשים שלקחו חלק בהקמת הבנין ולכל אלה שנדבו כלי-בית ומטות לבית-החולים. ביחוד דרש בשבח הד"ר פיינשטיין, שכהן בבית-החולים כרופא ראשי.

הרב יצחק שאול קראוזה – כינויו – **הרב "גרביביצר"** רב מקובל וחכם דמתא. עמ' 161, 279,

מתוך מאמרו של א.מ. ויסברוט- המוסדות המוניציפליים- עמ' 325
(מדובר על ימי כיבוש קובל במלחמת העולם הראשונה ע"י הצבא הגרמני והאוסטרי)

לגרמנים היתה מידת דרך-ארץ מסוימת לנציגות הדתית. הרב יצחק שאול קראוזה ז"ל סיכן לא פעם את חייו בבואו בתביעות ודרישות לטובת יהודי העיר. פעם גזרו הגרמנים גזירה והרב לא הצליח לבטלה. הוא יצא מלשכת מפקד העיר בחרי אף וסגר ברעש את הדלת. אמרו. שכתוצאה מכך נאסר הרב, אולם הגרמנים עינו בדבר, שקלו ושרו, והחליטו שלא להוציא לפועל את צו-המאסר.

הרב משה זקהיים מפינסק

רב העיר לפני מלחמת העולם הראשונה
ממאמרו של שמואל יוסף ורבה- בית המדרש על שם שלמה פרוז'נסקי- עמ' 246:

ר' שמואל-יוסף ורבה

בית המדרש על שם שלמה פרוז'נסקי ז"ל

בית-מדרש זה היה מהעתיקים בעיר. כבר בשנת 1910 מצאתיו כשהוא ישן נושן. לפני 45 שנה בחרוני כגבאי של בית-הכנסת זה וביזמתי העלו קומה נוספת על הבית הישן והוא קבל צורה נאה, חדישה.
רבי-העיר בימים ההם היה הרב הגאון רב משה זקהיים ז"ל מפינסק. הרב משה-ל' זקהיים היה איש-תרומות, מהגאונים המפורסמים בדורו.
ואם כי עקב תפקידו חייב היה להתפלל בבית-הכנסת הגדול, בכל זאת היה מדי פעם בפעם בא להתפלל אצלנו, כי חביבים היו עליו בית-המדרש ומתפלליו.
פעם פנה הרב זקהיים ז"ל אלי ואל פיני, בנו של שלמה פרוז'נסקי, בבקשה מיוחדת במינה: הוא מבקש שנזמין סופר סת"ם שיכתוב על גבי קלף גם את נביאים וכתובים, כדי שיקראו את ה"הפטרה" של פרשת השבוע מעל גבי הקלף. כידוע, רק חמשה חומשי תורה בלבד כתובים על קלף.
עשינו את רצון הרב, הזמנו לעבודה זו את יודל סופר והוא כתב את כל הנביאים וכתובים על גבי הקלף.
כששלמה עבודת-קודש זו, הזמנו בשבת לבית-הכנסת את הרב זקהיים וכיבדנוהו באמירת ה"הפטרה".

ממאמרו של אליעזר ליאוני- מתקופת השחרית של התנועה הציונית בעיר- עמ' 263:

כבר אמרנו, שהתנועה הציונית בעיר אחדה בקרבה בעלי-השקפות שונות, וכאן יש להזכיר את הציוני הנלהב, את רבי-העיר בהתחלת המאה העשרים הרב הגאון משה זקהיים זצ"ל.
הרב זקהיים נולד בצ'רנוביץ לאביו רב מרדכי זקהיים. בעודו עול-ימים קנה לו ידיעה עמוקה ורחבה בתלמוד ומפרשיו. הוא לקח לו אשה משקלוב, נכדת הגאון מוילנה. אשתו לא האריכה ימים ומתה בדמי-ימיה. בתחילה שלה ידו במסחר, כשהצלחה לא האירה לו פנים נעתר לראשי הקהילה היהודית בקובל וקבל משרת-הרבנות. בשנת תרמ"ז (1887) ניתן לו כתב-המינוי ובשנת תרמ"ח (1888) בא לשכון בקובל. הרב זקהיים השאיר אחריו כתבי-יד מרובים, אלה הם חרושים שונים בהלכה ואגדה והערות רבות והגהות בכל מקצועות הספרות התלמודית והקבלית.
הרב זקהיים היה מצוין במידותיו הנפשיות, בתורתו וחכמתו ובשקידתו העצומה לטובת העיר ומוסדות-הצדקה. הוא היה ציוני נאמן עוד מראשית התפתחות הרעיון הציוני בשנות-השמונים ועד יומו האחרון היתה חברו באגודה הציונית "קול-ציון".

במאמרו של אליעזר ליאוני- "הזקן מניסכ"ז" וצאצאיו. עמ' 252 מצוינים הרבנים הבאים:

הרב ישעיה מקרקוב אב בית דין בקובל. נכדו הוא:

הרב מרדכי- המוהר"מ (מורנו ורבנו הרב מרדכי) הזקן מניסכ"ז. מרדכי ישב בקובל במחצית השנייה של המאה ה-18. ייחוסו הגיע עד השר אברבנאל מגזע דוד המלך. מרדכי נולד בשנת 1748 ונפטר ב-1800. בנו של מרדכי:

הרב יעקב אריה- הרב מקובלי. בתו ריקלה נישאה למגיד הגדול מטריסק, רבי אברהם. יעקב אריה היה הסבא של:

הרב יעקב לייבניו בן המגיד הגדול מטריסק הבן של המגיד הגדול מטריסק ובתו של הרב מקובלי.

אליעזר לאוני

„הזקן מניסכ"ז" וצאצאיו

ב„זקן מניסכ"ז", או כפי שכונה בפי חסידיו, מוהר"מ—מורנו ורבנו הרב רב מרדכי, קשורה אחת מאגדות-הפלא של העיר. טרם שעזב את קובל, מספרת האגדה, ברך אותה „הזקן מניסכ"ז", שלא תשלוט בה האש ותישמר מפגעים ופורעניות. ואמנם, הצדיק גור והקב"ה קיים. עד חורבן העיר בידי הנאצים סבלה היא פחות מערים אחרות. במלחמת-העולם הראשונה פרעו פורעים ביהודי-הסביבה, ואילו לקובל הם לא הגיעו. יהודי-העיר ראו בכך, שברכת הצדיק היתה ברכה של-קימא.

אולם, מסיבות צפונות ונסתרות מבינתנו, גברה הסטרא-אחרא, בעולמות העליונים חדלו להתחשב בברכת ה„זקן" והעיר חרבה. חותם התורה והחסידות בעיר הטביעה השושלת הטריסקאית, שמוצאה מ„הזקן מניסכ"ז". הרב הראשון מגזע הטריסקאים, שהתיישב ישיבת קבע בעיר היה הרב יעקב-לייבניו, בנו של המגיד הגדול מטריסק, מחבר הספר „מגן אברהם". מחותנו של המגיד מטריסק היה רב יעקב לייבניו, בנו של מוהר"מ, והמגיד קרא את בנו בשם יעקב לייבניו, על-שם חותנו.

כפי שאמרנו, הגנוזים, שלשלת-היוחסין של הרב יעקב לייבניץ, מוצא מהמוהר"ם, שישב על כס הרבנות בקובל במחצית השניה של המאה השמונה עשרה והיה חותם "הק' מרדכי החונה בקהילה קדושה קאוול". מוהר"ם נולד בשנת תק"ח (1748) והיה בן-דורו של הרב נחום מטשר נוביל, הסבא של המגיד מטריסק.

הרב מרדכי היה הנכד של הרב ישעיה מקרקוב, ששימש בשעתו או בית-דין בקובל. אולם, יחוסו של מוהר"ם הגיע עד השר אברבנאל. וידוע שהאברבנאל היה מגזע דוד המלך.

בהיותו בקובל חי מוהר"ם בדחקות גדולה. ומספרת אגדה חסידיה שאשתו, הרבנית רייזה, ציערה בני-ביתה שתתגרש מבעליה, כי הוא עסוק בעבודת-הבורא ואינו דואג למחית-ביתו.

פעם אחת בחורף עסק מוהר"ם בלימודו בלילה בחדרם הקר, והרבניו ישבה במטתה בין הכרים והכסתות מחמת הקור ועשתה מלאכתה. פתאום ראתה שעל מצחו האירו "נצוצין דנורא" (נצוצות של אש). אימו גדולה נפלה על הרבנית ואז היא הבינה שזהו אות מהשמים, שאל-לה לקבול על גורלה.

הגאון מוהר"ם הוליד שלושה בנים. הבכור שבהם היה הרב הגאון יוסף מאוסטילה, שהיה אב בית דין בהרובישוב ואוסטילה.

בנו השני היה הרב הגאון ר' יעקב אריה, המכונה "הרב מקובלי". בפ חסידיו נקרא "הגאון הקדוש אריה דבי עילאי מורנו ורבנו הרב ליבלה מקאוול" יעקב-אריה היה הסבא של יעקב-לייבניץ, בן המגיד מטריסק.

לרב יעקב-אריה, "הרב מקאוול" היו שני בנים ושתי בנות. האח היה רב ישראל מסטיביכבה והשני — הרב לוי-יצחק מקאמין.

בתו האחת — גיטלה — היתה אשת הרב ר' מנחם-מאניש מרגליות, בנו של הרב הגאון חיים-מרדכי מרגליות, מחבר הספר "שערי-תשובה". השניה — ריקלה — היתה אשת המגיד הגדול מטריסק, רב אברהם בעלי-הספר "מגן אברהם".

המגיד מטריסק היה בנו של רב מרדכי מטשרנובל, בנו של הרב נחום מטשרנובל. המגיד נולד בשנת תקס"ו (1806) ונפטר ב' תמוז תרמ"ט (1889). ושוב מספרת האגדה, שרצו להפריד בין הזוג, בין המגיד מטריסק ואשתו ריקלה, בת הצדיק מקובל. כשנודע הדבר לרב מרדכי מטשרנובל, אמר "היתכן להפריד בין הדבקים, היינו, ביני ובין מחותני הרב מקובל, אשר יי בינינו אהבה עזה מאד, עד שימי חיי שנינו תלויים בזה". ואמנם, שני צדיקיו אלה הסתלקו בשנה אחת, שנת תקצ"ז (1837).

רב מרדכי מטשרנובל נסתלק בל"ה בעומר של אותה שנה והצדיק מקובל — בכ"ז באלול.

בנו השלישי של מוהר"מ היה רבי יצחק מנסכיוש, שעליו אמר אביו, שלקח את נשמתו ואת כל טפותיו ממקום גבוה מעל גבוה, מאוד נעלה, ושכל יום ויום בא מלאך אחר מגן־עדן ללמד אותו בילדותו. מוהר"מ היה גדול בחסידות והרב אורי מסטרליסק, מחבר הספר "אמרי קודש" והרב הצדיק, מחבר הספר "מאור ושמש" — חד מינייהו (אחד מהם) ישב אצל מוהר"מ שבע שנים רצופות, וחד מינייהו ישב שלוש שנים רצופות ללמוד ממנו דרכי החסידות ועבודת־השם. ואמנם מספרים, שהצדיק מלובלין שאל למעלה, בשמים, מי הוא גדול־הדור, והשיבו לו: "מורנו הרב מרדכי בן גיטל".

הרב מאפטה שהה אצל הקדוש מלובלין. שאל אותו הקדוש, אם הוא מכיר את הצדיק מקובל, את רב מרדכי. ענה הרב מאפטה: איני מכירו. ענה לו הקדוש מלובלין: המוהר"מ יכול להעלות נשמה לשרשה. הסכים הרב מאפטה לנסוע לנסכ"ז, מקום שם התגורר המוהר"מ לאחר עזבו את קובל, אולם הוא לא זכר לראותו. כי המוהר"מ נתבקש לישיבה שלי־מעלה טרם שהגיע אליו הרב מאפטה.

תלמידי המוהר"מ רשמו מפיו כמה דברי חכמה. הוא אמר פעם לבנו יעקב־אריה "הרב מקאוולי": בני, בני, בחינה גדולה צריך שתהיה למנהיג־הדור. אם יש בסביבותיו, בחמשים פרסאות, אשה המקשה לילד ואותו צדיק אינו מרגיש את היסורים וחבלי־לידה כמוה ממש, כדי להצטער עמה — בזכות־מה מכנה הוא את עצמו בשם מנהיג הדור?

ועוד אמר המוהר"מ: לומר, שכל הנעשה בעולם הוא בדיעתי, אפשר שהוא שיעור מרובה, אבל ת"ק פרסה על ת"ק פרסה סביבותי — אין עושים מהשמים נגד רצוני.

המוהר"מ היה אומר, בכל מקום שצדיק ישראלי חונה — שם הוא ארץ־ישראל. והוא מצא אסמכתא לכך בדברי קדמונים, כי מי שלומד גמרא דומה כמי שיושב בארץ־ישראל. מר בר רב אשי היה בבבל כשסידר את הש"ס. הוא היה שרוי בין שני הרים, והיה משביע ובאו ארבעה עננים והקיפוהו, ואחר־כך היה משביע שיבוא אויר ארץ־ישראל לשם, ואחר־כך היה מסדר את הש"ס. גם הצדיק, בכוחו להשביע את אויר ארץ־ישראל שיבוא ויקיפו.

רבו של המוהר"מ היה הרב יחיאל־מיכל מולוטשוב, שהיה מחסידי רב דב־בר, המגיד ממזריטש.

פעם, בהיות המוהר"מ במזריטש, נכנס לבקש את רבו, המגיד מולוטשוב.

שאלו אחד מהתלמידים המפורסמים של המגיד ממזריטש: את מי אתה מחפש? השיב המוהר"מ: את רבי אנכי מבקש. וישאלהו: מי הוא רבך? ויענהו: רבי הוא המגיד מזלוטשוב. השיב לו התלמיד של רב דב"ר: "אתה ורבך לרבי צריכים". המוהר"מ נפגע מהערה לקונית זו וגמר אומר לתבוע עלבון רבו. המגיד ממזריטש היה נוהג ללמוד עם איזה מתלמידיו שיעורים מיוחדים. עם התלמיד הזה היה לומד בחכמת-הנסתר אחר חצות-הלילה. בלילה ההוא, כשישב לפניו ללמוד, ראה המגיד, כי תלמידו אינו משיג את הלימוד, וישאלהו: מה יום מיומיי, שאינך תופס, כלל, מה שאתה לומד? אז הוא ספר על שיחתו עם המוהר"מ. אמר לו המגיד: לך ופייס אותו. הלך התלמיד לפייס את המוהר"מ. אמר המוהר"מ: את כבוד עצמי אני יכול למחול, אבל כבוד-רביי איני יכול למחול. ועתה, דע לך שכל המדרגות שהיו לך עד עתה כולן נטולות ממך. ומעתה, צא ועמול מחדש בעבודה של השם-יתברך ותשיג מה שתשיג מחדש. המוהר"מ נסתלק בח' בניסן שנת תק"ס (1800). לאחר הסתלקותו, מספרת אגדה חסידית, קראוהו מגן-עדן לשמוע קבלת-שבת בהיכל עליון, גבוה מעל גבוה.

ראה המוהר"מ זקן אחד יושב. שאלו, מדוע לא קראו גם אותו והשיב שזהו עונש על שלא לבש חלוק לבן לכבוד-שבת. אמר המוהר"מ לפמליא של--מעלה, מכיון שאין על זקן זה עונש אלא בעבור זה אינו רוצה לילך להיכל העליון שבגן-עדן עד שיכניסו לשם גם את הזקן הזה. הלך השליח של-מעלה ושאל והשיבו לו שצריך לעשות רצון המוהר"מ. והוא בא יחד עם הזקן והוא להיכל העליון.

איזכורים נוספים בספר קובל (ללא פרטים מרחיבים):

הרב שיק, דיין-עמ' 77

"קילקיוער רבי" עמ' 129 (לא ברור מי כונה כך)

הרב משה יגודניק, התפלל ב"ריז'נער שטיבל" עמ' 244

הרב יעקב ינקלביץ מאמר בחוברת לרגל 20 שנה לבית היתומים ובו גם מאמרי הרבנים:
הרב משה בראט, **משה נחום טברסקי**, **אפרים קירשנר**, **משה אשר לנדא**. עמ' 341

הרב משה-אשר (לנדא) - הדיין הקובלאי. עמ' 508

הרב גולדשמיד, ביתו מול בית הכנסת הגדול. עמ' 431.

5. "פנקס קובל" (1951, הוצאת הארגון בארגנטינה):

תרגום מיידיש: בני גבירצמן

משלחת יהודית נפגשת עם נשיא פולין מושיצקי, בעת ביקורו בקובל. מסומנים במספרים: 1 – הרבי הפרוזשאני, 2 – ראש הישיבה, 3 – הרב ר' נחום משה'לע טווערסקי (טברסקי); 4 – אפרים זיין, 5 – הרבי מטריסק, ר' וועלוועלע (וולוולה) ז"ל

הרבי מטריסק, ר' וועלוועלע, קיבל הוראה מייד עם בואם של הגרמנים, להתייצב לפני המפקד קעמפף, אך הוא הסתתר. זמן מה לאחר מכן הוא נתפס במקום מחבואו ונעצר. לאחר שנתפס הוא הוחזק במעצר כמה ימים מבלי שלאיש הותר להיפגש עימו. הוא לא קיבל כל מזון ומשקה, עונה ולבסוף נכרת ראשו והוצג בחלון הראווה של הקואופרטיב האוקראיני, שם נותר כמה ימים. האוקראינים נהרו להביט בדבר הנורא, ולהתפעל ממה שעשו ל"זשידאווסקי ראבין" ויהודים? ... היהודים בכו בדממה, בכאב לב גדול, וקוננו על המוות הנורא והאכזרי של אחרון השושלת של רבנים וגאונים, הקדוש והטהור ר' וועלוועלע, זכר צדיק לברכה.

6. קטעים מהעיתונות:

הרב יוסף בריק, הרב מטעה"מ (מטעם הממשלה)

מתוך העיתון "המליץ" 16 יוני 1899.

זאנזיבא

ראוועל (פ. וואהליו). — ביום 14 מאי, חגגה עדה עירנו חגיגה נכבדה בהפתח בית ספר עברי כרשיון הממשלה במקום תה"ת הישן, לזכר היום שבו הושם נזר המלוכה על ראש אדונינו הקיסר ניקולי ורעיתו הקיסרת יר"ה. — עוד לפני שלש שנים רחש לב הרב מטעה"מ בעירנו, ה' יוסף בריק, ליסד איזה מפעל טוב לזכר חג הכתר וישם עינו בתה"ת העווב, המתנדג בלי כל סדר, עפ"י הטעם הישן, ויחל להשתדל ליסד במקומו ב"ס טאושר, אשר מלבד הלמודים העבריים ילמדו בו גם למודים כוללים ונהנה עתה, לשמחת לב כל החפץ בהשכלת בני העניים, עשתה השתדלותו פרי. לפני ירחים אחדים נחקבל הרשיון הדרוש, ובין כה וכה עשו כל ההכנות הדרושות לפתיחת הבית, חזקו את בדיקי בית תה"ת ויפארו אותו גם ערכו כל הכלים הדרושים לבית ספר, וביום הנ"ל נתחנך הבית מחדש במעמד כל נכבדי העיר ושרים רבים רמי-מעלה. על קיר החדר ההנוססה המונת הקיסר יר"ה מפוארה בור פרחים ונחמד לעינים; לפניו עמר שלחן מכיסה כפרכת נהדרה ולפני השלחן עמדו שני אנשים, אחד מזה ואחד מזה, ויחזיקו שני ספרי תורה מקושמים בכתרים ובמעילת משי נהדרים, אז ישיר החזן דמחא עם להקת משורריו את השיר הלאומי הרוסי ואח"כ את המזמור ב"ד בתהלים. בכלות השירה עלה הרב ה' בריק ויברך ברכת הנהיגן השועה וידרוש דרוש נעים בשפ"ר מענינא דיומא ובכלות דבריו נגנה להקת טנגנים עברים את המנגינה הרוסית. אח"כ שרו השרים לחיי הקיסר והקיסרת ולחיי עדה קאוועל, ויחללו את המשתדלים הנכבדים על אשר יסדו בעירנו דבר נכבד לזכר חג הכתר. בעווב הפקידים את הבית הודו לכל אשר לקח חלק בענין הטוב הזה. אח"כ הישיבו הקרואים העברים את לבם וישתו לחיי הקיסר ולחיי כל השרים, אשר כבדונו כבואם לקחת חלק בחג הזה, ויביעו את תודתם לכל המשתדלים הנכבדים. מי יתן ובית הספר החדש ינהג בסדרים טובים וישרים וממנו תצא תורה ואירה לבני העניים.

העניף געלער.

הרב חיים קוסובסקי, מוהר"ר (מורנו ורבנו), הרב המאוה"ג (מאור הגולה)

מתוך העיתון "הצפירה": 04.01.1893.

אלון בכות

קאוועל (פ. וואהליו) ז' טבת. — ביום ו' עש"ק כ"ו כסלו העבר גוע ויאסף אל עמיו הרב המאוה"ג השלם בכל מקצועות החכמה וחמדע מוהר"ר חיים קאסאווסקי וצ"ל בשנת החמשים ושמונה לימי חייו, אחרי עברו דרך עירנו לרגלי עסקיו ויסר אל בית בנו להתראות אתו, ונתת מתאם מחלת עזה תקפתהו ואחרי התחמכו שני ימים במכאובים. על משכבו הלך למנוחות ויפקיר נפשו העריבה ביד של חי, לדאבון לב כל יודעיו ומוקירי שמו, כי זה האיש היה אתוב ורצוי לבריות במעלותיו הישירות ובמדותיו התרומיות. כל ימיו — אף כי טרדות רבות סככותו ותקפותו — לא מש מאחלה של תורה, וגם בתבונה ודעת ידיו לו רב, בו צדקה וחסד נפגשו, אהבת ד' ואדם נשקו, ובמקום שאתה מוצא גדולתו וכו'.

מעצב היה המחזה עת הובלה לקברות גוית חסנות ז"ל. בניו נחרו אחר המטה ויגעו בכביה, ואחריהם עם רב נמשך לחלק לחסנות הנכבד את הכבוד האחרון וכל מיודעיו ומכיריו מר הטיפוח, פרשו כסיהם וקדר תלכו. גם הרב הגאון אב"ד דפה שליט"א הלך ללוות את חסנות עד בית מועד לכל חי, אך מפני כבוד חנוכה לא נשא עליו מספר וקינה. חבל על דאבדון ולא משתכחין! יהונן ד' עפרו וישלם נחומים לכל המתאבלים עליו. הנצב"ה.

אחד ממכבדיו ומעריציו מזה בן מזה.